

Richard Nixon külpolitikája a vietnámi háború lezárásának tükrében

Jelige: Nixon és Vietnám

Absztrakt

Richard Nixon 1968-as választási kampányában az egyik legfontosabb programpontra a vietnámi konfliktus befejezése volt. E konfliktus akkor már csaknem három éve tartott és több ezer fiatal amerikai életébe került, amit értelemszerűen a közvélemény nem támogatott. Nixon elnök feltett szándéka volt a konfliktus mielőbbi lezárása, még hozzá úgy, hogy ez ne csorbítson az Egyesült Államok hírnevén és külpolitikai hitelességén.

Ahhoz, hogy ezt meg tudja tenni saját szavaival élve „becsülettel”, dűlőre kellett jutnia az észak-vietnámi politikusokkal. Azonban a konfliktust elnöksége első négy éve alatt nem sikerült sem diplomáciai, sem katonai lépésekkel lezárnia, de felismerte azt a tényt, hogy az egyetlen lehetőség arra, hogy ne vesztésként lépjen ki a konfliktusból, ha bevonja a két kommunista nagyhatalmat, Kínát és a Szovjetuniót.

Dolgozatomban ezt a négy évet hívatott bemutatni, amely Nixon elnökként eltöltött négy évét és a vietnámi konfliktus lezárására tett lépéseit és magát a lezárást dolgozza fel, mely során felismerte, hogy a háborút csak a két kommunista nagyhatalom bevonásával zárhatja le.

Abstract

One of the main points in Richard Nixon's 1968 campaign material was to end the Vietnam conflict, which had been raging on for three years and cost thousands of young American lives. Of course the public did not support the Vietnam conflict and countless protests were being held all over the country.

Nixon wanted to end the war and end it without the loss of foreign political credibility for the United States. In order to end the conflict, as he said: „With peace and honor”. He had to negotiate with the North Vietnamese leaders. After realizing that the simple diplomatic negotiations and military actions are without effect, Nixon turned to the two Communist powers, China and the Soviet Union.

In this essay I will introduce Nixon's first four years as a president and his efforts to end the Vietnam conflict, his diplomatic and military actions and finally the end of the war with the contribution of the Communist powers.

Tartalomjegyzék:

Bevezető.....	1
Irodalmi áttekintés.....	2
1.1 Az események alakítói.....	5
1.2 1968.....	8
2. A diplomáciai lépések.....	10
3. A katonai lépések.....	16
4. 1972, az áttörés éve.....	20
Konklúzió.....	25
Felhasznált irodalom.....	27
További irodalom.....	28

Bevezető

1968-as választási kampányában Richard Nixon amerikai elnök célul tűzte ki, hogy minél előbb befejezi a vietnámi konfliktust, ami ekkor már csaknem három éve, 1965 óta tartott és több ezernyi fiatal amerikai életébe került. Nixon elengedhetetlennek tartotta azt is, hogy a háborúból országa ne vesztesként lépjen ki, mert az rombolná az Egyesült Államok külpolitikai hitelességét. Az amerikaiak többsége bízott benne, hogy tapasztalt politikusként, aki 1946 óta van a pályán és alelnök is volt, meg tudja oldani a nyomasztó problémát.

Ahogy az idő múlt és sem a többszöri titkos párizsi találkozók, sem pedig az újraindított bombázás¹ nem segített a helyzeten, Richard Nixon arra a következtetésre jutott, és Charles De Gaulle francia elnök is megerősítette ebben, hogy az egyetlen és kizárólagos megoldás a háború lezárására, ha egy igen bonyolult és szövevényes diplomáciai manőverrel ráveszi a két kommunista hatalmat, Kínát és a Szovjetuniót, hogy gyakoroljanak nyomást Észak-Vietnámra.

Dolgozatom tézise, hogy Richard Nixon csak a kommunista hatalmak bevonásával tudott 1973-ra véget vetni a vietnámi konfliktusnak. Ahhoz, hogy ezt bizonyítani tudjam, fel kell, hogy vázoljam az előzményeket és a különböző diplomáciai manővereket, katonai lépéseket, amelyekkel e felismerés előtt próbálkozott az amerikai kormányzat. Dolgozatom négy fő részre oszlik, melyben minden egyes év diplomáciai és katonai lépését elemzem. Dolgozatom keretrendszerű, melyben az 1969-es és 1972-es év, mint sorsdöntő évek adják a keretet. E két évben történtek a legfontosabb események, mind diplomáciai, mind katonai értelemben. Az első fejezet az 1968-as évet és annak közvetlen következményeit mutatja be, mely során Richard Nixon felvázolta a „peace with honor” vagyis a „béke becsülettel” elvét. A második és harmadik rész a diplomáciai és katonai műveletekkel foglalkozik; azzal, hogy hogyan próbált Henry Kissinger párizsi titkos találkozóin dűlőre jutni az észak-vietnámi tárgyalópartnerekkel és Richard Nixon „vietnamizációs” politikája hogyan alakult ki. Míg a harmadik részben a háború katonai úton való lezárását elemzem, mely során Nixon és kabinetje a kés hegyén táncolva indítottak bombatámadásokat Laosz és Kambodzsa ellen, hogy elvágja a Dél-Vietnámban harcoló kommunistákat és mely során egy esetleges atomtámadás lehetőségét sem zárták ki. A negyedik, tézisemet is igazoló részben Nixon 1972 eleji diplomáciai útjait, diplomáciai nyomásgyakorlását, a két kommunista nagyhatalom bevonását majd a háború tényleges lezárását fogom elemezni.

¹ Lyndon B. Johnson leköszönése előtt bombázási tilalmat rendelt el 1968-ban.

Irodalmi áttekintés

Ahhoz, hogy tézisemet megfelelően bizonyítani tudjam, számos művet használtam fel. A vietnámi konfliktus lezárásának kérdéskörét már több mű is tárgyalta, mégis igen kevesen jutottak arra a megállapításra, hogy a háború lezárásához az amerikai kormánynak egy igen bonyolult háromszöges diplomáciai műveletbe kellett fognia, amelybe be kellett vonnia a két kommunista nagyhatalmat is. Dolgozatom ehhez a megállapításhoz kíván hozzátenni, felhasználva számos primér és szekundér forrást. Forrásanyagaimat azon szempontok alapján válogattam össze, amelyek a fentebb említett háromszöges diplomáciával és annak a vietnámi konfliktus kimenetelére gyakorolt hatásaival, illetve a lezáráshoz vezető diplomáciai és katonai folyamatok részletekbe menő bemutatásával foglalkoznak. Segítségükkel, érthetőbbé vált ez a bonyolult diplomáciai folyamat és a vietnámi háború lezárása körüli eseményláncolatot egy jobban áttekinthető, logikusabb folyamatként értelmezhetjük. Ennek megfelelően forrásaim főként diplomácia- és külpolitika történeti munkák, a témával foglalkozó külpolitikai cikkek, önéletrajzi beszámolók, valamint forráskritikák.

A magyarul megjelent, illetve magyar nyelvű alpművek a témát ugyan érintik, de részletesen nem tárgyalják. Ez érthető, mert a művek inkább a korszak átfogó ismertetésével foglalkoznak, ahol ugyan megemlítik a vietnámi konfliktust, Nixon pekingi és moszkvai útjait, de pontos és elmélyült vizsgálatukat mellőzik. Magyarics Tamás *Az Egyesült Államok külpolitikájának története* című munkájában ugyan nagy jelentőséget tulajdonít a pekingi és moszkvai utaknak, azonban nem beszél a háromszöges diplomácia kialakulásáról. Fischer Ferenc *A megosztott világ: A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1945-1989)* című könyvében már megjelenik a háromszöges diplomácia fogalma, mely elsősorban Nixon és Kissinger nevéhez fűződik. Ugyanakkor a szerző ezt nem hozza összefüggésbe a vietnámi háború lezárásával. Műve így inkább egy Európa-központú illetve globális kontextusban foglalkozik az említett diplomáciai folyamattal. John Lewis Gaddis *Most már tudjuk: A hidegháború történetének újraértékelése* című műve még általánosabb, globálisabb képet nyújt és teljes egészében tárgyalja a hidegháborút, így a vietnámi háború és annak lezárása megjelenik ugyan, de a témát a szerző sem tárgyalja részletesen. E három mű azonban megkerülhetetlen ahhoz, hogy a konfliktust, illetve annak lezárását el tudjuk helyezni a második világháború utáni nemzetközi kapcsolatok történeti kontextusában.

Angol nyelven azonban több, a témát részletesen tárgyaló könyv is megjelent. Ezek közül kettő az, ami feltétlenül fontos. Seymour Hersh 1984-ben megjelent *The Price of*

Power: Kissinger in the Nixon White House és Robert Dallek 2007-es *Nixon and Kissinger: Partners in Power* könyvei szolgáltak rendkívül hasznos munkaként. Mindkét könyv behatóan foglalkozik a Nixon-Kissinger érával és ebből kifolyólag magával a vietnámi háborúval, az azt lezárandó diplomáciai és katonai folyamatokkal, valamint a háromszöges diplomáciával is. Mivel Hersch könyve a konfliktus lezárását követő évtizedben készült, ezért adatai frissek, Dallek könyve viszont recensebb, több, azóta napvilágot látott kutatási eredményt közöl, így adekvátabb és részletesebb értelmezését adja a folyamatoknak az azóta hozzáférhető újabb és újabb dokumentumok felhasználásával. Mindkét könyv erős kritikával illeti a Nixon-kormányzat lépéseit, Kissingert azonban külpolitikai zseniként mutatják be, aki tárgyalásaival gyakorlatilag megoldotta a konfliktust. Részletesen foglalkoznak továbbá a lezárási folyamat katonai és diplomáciai lépéseivel, de ezek érthetően csak a tárgyalások amerikai vonatkozásaival foglalkoznak. Így olyan fontos események, mint például a szovjet küldöttség tevékenysége Hanoi-ban, 1972 júniusában, nem kerülnek bemutatásra. A háromszöges diplomácia fontosságát ennek ellenére mindketten elismerik és a háborút lezáró folyamatok szerves elemeként hivatkoznak rá.

Elsődleges forrásként kézenfekvőnek találtam Richard Nixon *The Memoires of Richard Nixon* című önéletrajzi művét, amely 1978-ban jelent meg. Művében Nixon részletesen, ám egyoldalú szemszögből elemzi a háborús eseményeket, diplomáciai és katonai folyamatokat, továbbá pekingi és moszkvai tárgyalásait. A művön keresztül az ember is körvonalazódik a tettek mögött, illetve Nixon kül- és belpolitikája is érthetőbbé válik. Nixon részletesen elemzi elnöksége minden egyes mozzanatát és olyan momentumokat is megemlíti, amelyek az események kialakulásában fontos tényezőként jelentek meg. Mivel a mű önéletrajzi, ezért Nixon politikája negatív aspektusait igyekszik kerülni, ennek ellenére egy rendkívül fontos írás az események megértéséhez. Szorosan nem kapcsolódik a témához ugyan, de Henry Kissinger *On China* című 2011-ben megjelent könyvének egyes elemeit is felhasználtam. A mű tudományos és önéletrajzi elemekből építkezve rendkívüli pontossággal mutatja be az Egyesült Állom és Kína kapcsolatát, s részletesen kitér az 1972-es pekingi tárgyalásokra és az azt megelőző titkos küldetésekre. E mű segítségével sokkal érthetőbbé válik a kínai álláspont a vietnámi konfliktus lezárásában.

A dolgozatom megírása és saját értelmezésem kialakítása során felhasználtam még számos, a *Foreign Affairs* című külpolitikai szaklapban és egyéb helyen megjelent cikket is, amelyek a vietnámi konfliktussal, annak lezárásával, Nixon vietnamizációs politikájával, annak életképességével, a háromszöges diplomáciával és annak a konfliktus lezárására gyakorolt hatásával foglalkoznak. E cikkek szerzői közt megjelenik Richard Nixon és Henry

Kissinger is, csak úgy, mint számos történész és külpolitikai szakember. Úgy, mint, Earl C. Ravenal, Tad Szulc vagy Scott Sigmund Gartner.

1.1 Az események alakítói

Mielőtt rátérnék a diplomáciai és katonai folyamatok részletes bemutatására, melyekkel sikerült a vietnámi konfliktust lezárni, elengedhetetlennek tartom, hogy néhány szót ejtsek azokról a politikusokról, akik formálták az eseményeket és fontos szereplői voltak ezen események alakulásának. Azonban a politikusok bemutatása mellett szükséges ismertetni az 1968-as év utolsó néhány hónapját is, amely során e politikusok megkezdték a megoldások keresését és a helyzet orvoslását.

Természetesen a legmeghatározóbb két személy természetesen Richard Nixon és Henry Kissinger. Richard Nixon 1913-ban született Kaliforniában (Dallek, 3-4), ügyvédnek tanult és harcolt a második világháborúban, majd később a Republikánus Párt soraiban jutott egyre feljebb a ranglétrán az alelnöki posztig Dwight David Eisenhower elnöksége alatt. Az 1960-ban leköszönő elnök után elindult ugyan az elnökválasztáson, de John F. Kennedy ellenében alul maradt, és később egy New York-i ügyvédi irodában praktizált ügyvédként (Dallek, 30). Az 1964-es választáson Lyndon B. Johnson-nal szemben sem sikerült győznie (Dallek, 31), de az 1968-ra elmérgesedő vietnámi helyzet miatt a közvélemény nem szavazott újból bizalmat a Demokrata Pártnak, és Nixonnak egy főleg a háború lezárására, az amerikai külpolitika normalizálására összpontosított kampánnyal sikerült megnyernie az elnöki posztot, melyet 1974-ig töltött be, amikor a történelem során egyedülálló módon lemondott a tisztségéből a Watergate-botrány miatt. Richard Nixon kétes emléké elnökként él az amerikai közvélemény szemében, véleményem szerint azonban bármennyire is megkérdőjelezhető a belpolitikája, a külpolitikai tevékenységei meghatározóak és a máig napig éreztetik hatásukat. Már 1967-ben felismerte és cikket is írt a *Foreign Affairs* című külpolitikai szaklapba, hogy a Kínai Népköztársasággal az ország érdeke normalizálni a kapcsolatot, mert az ország olyan fontos tényező a világpolitikában, hogy lehetetlen azt kizárni onnan, mint ahogyan elődei tették. (Nixon 1978, 285) Ezen cikke *Asia After Viet Nam* címmel jelent meg és érdekes módon a vietnámi konfliktus nem kap főszerepet benne. Érhető ez, mivel Nixon egy főleg a kínai veszélyről szóló cikket írt. Leírja, hogy egy esetleges harmadik világháború kirobbanása inkább egy ázsiai eseményláncolat okán következhet be (Nixon 1967, 112) és ennek a legfőbb okozója Kína lehet. Ezért Kínát el kell ismerni, mint számottevő hatalmat, figyelni kell gazdasági és katonai potenciáljára. Továbbá nem szabad Kínát sokáig kizárva tartani a világpolitikai körforgásból, mert, ahogy Nixon fogalmaz: „There is no place on this small planet for a billion of its potentially most able people to live in isolation.” Kijelenti továbbá, hogy a világ nem lehet biztonságos hely addig, amíg Kína fel nem hagy agresszív, elzárkózó

politikájával. (Nixon 1967, 121) Normalizálta tehát a kapcsolatot a kommunista Kínával és a Szovjetunióval is. A vietnámi konfliktus lezárásában azonban a döntő szerep a Szovjetuniónak jutott, rajta keresztül sikerült végül befejezni a hosszú háborút. Richard Nixon habár belebukott a Watergate-botrányba és lemondani kényszerült, külpolitikai szakemberként még hosszú évekre az őt követő amerikai kormányzatok szolgálatába állt és közvetlenül 1994-es halála előtt Bill Clinton-nak nyújtott szakértői segítséget. (Dallek, 614)

Ha az 1960-as és 1970-es évekről és külpolitikáról esik szó, Henry Kissinger neve kikerülhetetlen. Kissinger 1923-ban született Németországban, ahonnan a háború elől és zsidó származása miatt a családjával együtt elmenekülni kényszerült (Dallek, 34). A háború alatt az amerikai hadseregben tolmácsként szolgált, és 1945-ben az amerikai hírszerzés kötelékében visszatért Németországba (Dallek, 38). Rendkívüli külpolitikai szakértelmével felhívta magára a figyelmet és az 50-es években írt tanulmánya a nukleáris fegyverekről felkeltette a politikai vezetés érdeklődését. 1968-ban a Nixon-stáb felvette vele a kapcsolatot és külpolitikai elemzőként és nemzetbiztonsági szakemberként alkalmazták. (Hersh, 18) Igen hasznos kapcsolati tőkét halmozott fel ezen évek alatt és ő tárgyalta Párizsban a vietnámi delegációkkal. Sikeresen előkészítette Nixon kínai és szovjetunióbeli útját és legendás szakértelmét a tárgyalópartnerei elismerték, némely esetben csak és kizárólag vele voltak hajlandók tárgyalni. Meghatározó eleme ő a modern kori diplomáciának, amelyről több könyvet is publikált. Kissinger a máig napig aktív, egyetemeken tanít és könyveket ír, a legutolsó az amerikai-kínai diplomáciával foglalkozó *On China*, mely 2011-ben jelent meg.

Érdemes még szót emelni három olyan politikusról is, akik aktív részesei voltak az 1968-tól 1972-ig tartó lezárási folyamatnak. Szovjet részről Anatolij Dobrinyint kell megemlítenünk (Dallek, 109), aki 1962-ben lett a Szovjetunió amerikai nagykövete, mely tisztséget 1986-ig viselte. Kissinger-rel remek kapcsolatot ápolt és nagyon fontos szerepe volt a hidegháborús amerikai-szovjet geopolitikai dialógusban. Dobrinyin segítségével Kissinger előkészítette a moszkvai előbb titkos, majd nyilvános találkozókat, melyek során a nukleáris fegyverek korlátozását és természetesen a vietnámi konfliktust próbálták megoldani. Dobrinyin szerepvállalása megkerülhetetlen, mert biztosította a folyamatos kontaktust Washington és Moszkva között.

Vietnámi részről három politikust kell megemlítenünk. A kommunista Észak-Vietnám részéről Le Duc Tho-t, aki a hanoi politbüro tagja volt (Dallek, 187) és Xuan Thuy-t (Szulc, 25), akikkel Kissinger tárgyalta Párizsban. Mindketten komoly tárgyalópartnernek számítottak és céljaikhoz rendkívüli módon ragaszkodtak annak biztos tudatában, hogy országuk mögött ott áll a Szovjetunió.

Dél-vietnámi részről Nguyen Van Thieu elnök (Dallek, 125) volt az, akinek a szerepvállalása megkerülhetetlen. 1967-ben lett Dél-Vietnám elnöke, melyet 1975-ig, Saigon bevételéig megtartott. Le Duc Tho-hoz hasonlóan, Thieu is egy rendkívül makacs politikus volt, aki körmeszakadtáig ragaszkodott a posztjához még akkor is, amikor az amerikaiak el akarták mozdítani. Elmozdítása egyébként az északiak legfőbb kritériuma volt az amerikai képviselőkkel folyó tárgyalások során.

1.2 1968

Most, hogy bemutatásra kerültek az események meghatározó alakítói, meg kell emlékeznünk az 1968-as év utolsó napjairól, amelyek az elkövetkező bő négy évet megalapozták.

Az 1968. januári Tet offenzíva, az egyik legösszehangoltabb kommunista támadás a háború során végleg megrengette a háborút addig támogatók hitét abban, hogy ezt a konfliktust meg lehet nyerni. Egy igen véres, ekkora már a koreai háború áldozatmennyiségén is túltevő patthelyzet alakult ki, mely ellen amerikaiak milliói szólaltak fel és tüntettek a kormány ellen. Johnson elnök próbálta megoldani a helyzetet, de ezen irányba tett lépései eredmény nélkül maradtak. (Dallek, 61) Ekkor kezdődött meg az 1968-as választási kampány, amelyen Johnson már nem óhajtott indulni. A Demokrata Párt jelöltje Hubert Humphrey volt, aki meg akarta oldani a konfliktust ugyan, de úgy, hogy megválasztása után rögtön kivonja a csapatokat Vietnámból. A hadifoglyok visszajutásáról nem esett szó. (Dallek, 69) Mondhatni, ez ellen az összeszedetlen Vietnám-politika ellen lépett fel Richard Nixon a saját elképzeléseivel. Kampányát már az első időszakban arra alapozta, hogy a háborút ugyan minél előbb le kell zárni, de azt becsülettel és az amerikai nép hitelének megőrzésével kell tenni. Kampányában folyamatosan a konfliktus lezárására helyezte a hangsúlyt és kihasználta az egyre népszerűbb új médiumok adta lehetőségeket². (Dallek, 66) Miután sikerrel legyőzte a többi Republikánus elnökjelöltet, akik között az akkor még kormányzói minőségben ténykedő Ronald Reagan is ott volt, teljes gőzzel az elnöki kampányra készült. (Dallek, 62-63) Nagyjából ez idő tájt kapott értesülést egy addig a Demokrata Párt szolgálatában álló külpolitikai elemzőről, aki nem volt más, mint Henry Kissinger. Kissinger, aki ha úgy tetszik „kettős ügynökként” működött ebben az időben és a Johnson kormányzat minden egyes külpolitikai lépéséről beszámolt a Nixon-stábnak. (Dallek, 72) Kissinger még ebben az évben megjelentett egy esszét *Central Issues of American Foreign Policy* címmel, melyben az általa fontosnak tartott irányvonalak mellett kardoskodott. Ez a mű azonban nem egy külpolitikai útmutatás volt, hanem egy általános koncepciógyűjtemény, amely az amerikai külpolitika feladatairól és teendőiről szólt. (Dallek, 71) A Nixon-stáb ez után az esszé után már elengedhetetlennek tartotta Kissinger-t a továbbiakban és ragaszkodtak is hozzá. Kissingernek kapóra jött ez a ragaszkodás, mert ambiciózus emberként nagy feladatot képzelt el magának.

² Nixon kampányában az egyre népszerűbbé váló televíziózást kihasználva politikai hirdetéseiben valódi háborús felvételeket vágatosított a szlogenjei és kampányszövege alá.

Ahogy a választási kampány a vége felé közeledett, Johnson elnök egyre elkeseredettebb lépéseket tett a háború normalizálására. November 2-ára kitűzetett egy tárgyalást az észak-vietnámiakkal Párizsban és október során beszüntette a kommunista fél bombázását is. (Dallek, 74) Hubert Humphrey nyilatkozatai alapján ekkorra már teljesen inkompetenssé vált a háború lezárását sürgető amerikai nép szemében, ezért Richard Nixon egyel megsokszorozta erőfeszítéseit és egy igen vakmerő lépésre szánta el magát. Kapcsolatba lépett számos külpolitikához közeli amerikai polgárral és Nguyen Van Thieu-vel is, akit próbált meggyőzni, hogy mondja vissza déli részről a november másodikára kitűzött találkozót. E tette igen csak kockázatos volt, mivel az 1799-es Logan Act kimondta, hogy polgári személy (és Nixon ekkor még annak számított) nem vehet fel diplomáciai kapcsolatot külföldi országgal. (Dallek, 75-78)

Az ezt követő események Nixon választási győzelmével zárultak és az új elnök arra összpontosított, hogy összerakja kabinetjét. Robert Dallek könyvében kritizálja Nixont, hogy ő maga akart a saját külügyminisztere lenni és minisztereit csupán külügyi szakértőként alkalmazta, akik szavára csak részben adott. (Dallek, 82) Az első időszakban azonban pontosan ez jellemezte Nixon és Kissinger kapcsolatát, melyet ekkor még a kölcsönös bizalmatlanság jellemzett. A továbbiakban ez az együttműködés egy rendkívül eredményes munkakapcsolattá vált.

Így telt tehát az 1968-as választási periódus, melyből Richard Nixon győztesként emelkedett ki. Győzelme ugyan nem volt olyan fényes, mint amilyenre számított, mert a Kongresszusban Demokrata többség uralkodott, de így végre a háború lezárására összpontosíthatott, mint az Egyesült Államok elnöke. A következő évtől azonban egy rendkívül összetett és bonyolult külpolitikába kezdett Kissinger-rel az oldalán.

2. A diplomáciai lépések

Az 1969-es évtől felgyorsultak az események, és számos diplomáciai megoldás terve körvonalazódott. Ahogy azt majd a fejezetben látni fogjuk, ezek a makacs észak-vietnámi politika miatt eredménytelenül zárultak, de számos grandiózusabb terv, a háború ténylegesen vietnámi háborúvá tétele a tárgyalásokhoz képest sikerrel zárultak.

Beiktatása után Richard Nixon olyan kijelentéseket tett, hogy a Johnson-éra „konfrontációs” helyzetmegoldása lezárult, innentől ennek helyét a tárgyalások veszik át. (Dallek, 95) Ezzel meghatározta a vietnámi politikája fő irányvonalát, mint háborús stratégiát. Érdeemes megjegyezni, hogy beiktatása során, mikor az eskütétel helyszínére hajtott, Nixon számos háborúellenes tüntetőt látott, akik Ho Shi Minh-t éltették. (Dallek, 95) Életrajzi könyvében elkeseredetten írja, hogy a helyzet teljességgel tarthatatlan és a kormányzat legfőbb feladata innentől azon munkálkodni, hogy a lakosság morálja javuljon, hiszen, ha ilyen alacsony marad és vannak, akik már rögtön az ő politikája ellen tesznek hitet, akkor képtelen lesz a lakosság támogatásával bármilyen lépést tenni a lezárás érdekében. Henry Kissinger hasonlóképpen értékelte a helyzetet, de, mint a szakember szemével. Januárban jelent meg egy újabb cikke a *Foreign Affairs*-ben *The Viet Nam Negotiations* címmel, melyben kifejti, hogy az egyoldalú amerikai visszalépés semmilyen esetben nem opció, mivel így az Egyesült Államok elveszti minden hitelét külföldi szövetségesei szemében. (Dallek, 105). Elemzi továbbá a Johnson-adminisztráció diplomáciai és katonai lépéseit, amelyek mind sikertelenek voltak a lezárásra tett erőfeszítésekben. Leírja, hogy az amerikai haderő a dél-vietnámi határ elszigetelésére koncentrált és egy olyan elgondolás vezette a hadvezetést, miszerint, ha legyőzik az észak-vietnámi hadsereget, akkor a Vietkong is meghátrál. Kissinger szerint ez az elmélet alapvetően hibás volt, mert (a) a gerilla hadviselés nem igazodik a reguláris erőkhöz, (b) a fő észak-vietnámi haderő veszteségei nem befolyásolják a Vietkong hadi potenciálját. (Kissinger 1969, 212). Cikke tárgyalásokra vonatkozó részében arra a következtetésre jut, hogy Johnson bombing halt-ja nem vezetett automatikusan fegyverszünethez, de a tárgyalások megkezdésében rendkívüli szerepe volt. Véleménye szerint a tárgyalásokat két szinten kell a továbbiakban folytatni: (a) az USA tárgyaljon Hanoival a csapatkivonásokról és (b) Saigon tárgyaljon a Vietkonggal Dél-Vietnám háború utáni politikai berendezkedését illetően. (Kissinger 1969, 232) Cikkével irányvonalat adott a Nixon-kabinetnek a tárgyalások elindítására vonatkozóan.

Január 25-én zajlott le az első, Nixon kormányzása alatt sorra kerülő párizsi tárgyalás is. Dallek könyvében leírja, hogy e tárgyalás a lehető legtitikosabb minősítést kapta és egy

francia tisztviselő lakásában tartatott meg, ahol Kissinger találkozott az észak-vietnámi képviselőkkel. Mivel, ekkor még az északi fél teljes mértékben maga mögött tudta (és ez nem változott az elkövetkező három év során sem) a szovjet támogatást, az amerikai fél által elfogadhatatlan feltételeket diktált. Ezek tartalmazták azt, hogy az USA egyoldalúan vonuljon ki Vietnámból, de az északi csapatok maradnak a déli országrész általuk elfoglalt területein és a déli vezetőknek, Thieu-nek mennie kell. Nixon ezeket elfogadhatatlannak tartotta, így a tárgyalások erre az időre megszakadtak. (Dallek, 106) Később majd kiderül, hogy minden egyes évben legalább két hasonló párizsi tárgyalás történt hasonló tartalommal és végeredménnyel. Ebben az időszakban került sor az első szovjet-amerikai tárgyalásra a háború kapcsán. Egy februári értekezlet során Dobrinyin nagykövet közölte az amerikai kormányval, hogy országa nem akar mélyen belefolyjni a háborúba. (Dallek, 109) Ez egyértelmű csúsztatás, mert ekkor már a vietnámi hadsereg több éve kapott orosz fegyvereket, és később ez a segélynyújtás nagyban hátráltatta, mind a béketárgyalásokat, mind a szovjet-amerikai tárgyalások elindítását. A kezdeti sikertelenségeket követően a Nixon-kabinet mondhatni, elkeseredett ötletekkel állt elő a patthelyzet előremozdításának érdekében. A legfontosabb ezek közül az úgynevezett „madman” elmélet volt, amely véleményem szerint egy a végső elkeseredésében dilettáns módon cselekvő, kezdő kormányzat képét adta. Az elnevezés azért kapta a „madman” nevet, hogy az ellenfél tudtára adja, az amerikai vezetés semmitől sem riad vissza a háború lezárása érdekében. A terv lényege, hogy az amerikai tengerészgyalogság hevesen támad délen, de a vezetés fenn kívánja tartani a tárgyalások folytonosságát is. (Dallek, 107) Ismerve az észak-vietnámi hozzáállást az egész békefolyamatokhoz, ez a módszer teljes eredménytelenséggel zárult volna.

A kezdeti patthelyzetből kiutat nem látván Nixon február végén úgy döntött, hogy megteszi első európai körútját már elnöki minőségben. Ezen körút minden fontosabb európai szövetséges fővárosát érintette, köztük Párizst is, ahol de Gaulle elnök fogadta az amerikai küldöttséget. Nixon életrajzában leírja, hogy különösen nagy segítséget várt de Gaulle-tól, aki ekkor már sok éve a politikai pályán volt, számtalan konfliktusban döntő szerepet játszott, többek között a franciák vietnámi fiaskójában is. Nixon telve reményekkel találkozott az idős francia elnökkel a Nagy Trianon kastélyban, ahol vázolta neki külpolitikája sarokköveit. A vietnámi konfliktusra térve de Gaulle azt a tanácsot adta, hogy a lehető leggyorsabban fejezzék be a háborút, mert úgy az oroszokkal szemben is egy jobb tárgyalási pozícióból indulnak. Nixon próbált felállítani egy analógiát az ő helyzetükkel és a franciák algériai helyzetével is, de de Gaulle kitért a válaszadás elől, mondván a két helyzet már csak geopolitikai okokból sem hasonlítható össze. (Dallek, 114) Nixon így mondhatni magára

maradt, nem kapott semmilyen tanácsot és megerősítést a tapasztalt politikustól, és csalódottan távozott. De Gaulle Kissinger-rel is értekezett az ügyben. Kissinger válaszolt neki az amerikai fél félelmét a Dominó-elvvel kapcsolatban és azt is, hogy a visszavonulás érzékenyen érintené az amerikaiak megítélését, amire de Gaulle ugyancsak nem adott kielégítő javaslatot. (Dallek, 115)

A párizsi értekezletek után egy újabb megoldási kísérlet kelt életre a Nixon-kabinet fejében, mégpedig az, hogy tartsanak négyoldalú tárgyalásokat, melynek résztvevői az Egyesült Államok, Észak- és Dél-Vietnám, valamint a Vietkong képviselői. Ez a terv az ebben a fázisban meg is rekedt, mert az északiak egy katonai támadást hajtottak végre és a tárgyalási folyamatok ismét leálltak. (Dallek, 116) Ezután készült fel az amerikai vezetés a Vietnámon kívüli katonai létesítmények bombázására Kambodzsában, amit majd a következő fejezet tárgyal részletesen. (Dallek, 117-119)

A következőkben meg kell állítanunk a diplomáciai folyamatok bemutatását, ahhoz, hogy két alapvető koncepciót ismertessünk. 1969-ben kezdődött el ugyanis az a folyamat, aminek a háború amerikai háborúból tényleges vietnámi háborúvá tétele volt a célja. Ez nem más, mint Richard Nixon június 8-án a Midway-szigeteken bejelentett vietnamizációs politikája. Ennek a törekvésnek két fontos oka volt. Az első és legfontosabb, hogy redukálja a háború amerikai halálos áldozatait, a második pedig az, hogy a háború katonai szerepvállalását a dél-vietnámiakra testálja. (Gartner, 243-244) Ezt úgy kívánta elérni az amerikai vezetés, hogy fokozatosan csökkentette nem csak a szárazföldi hadműveleteket, hanem az országban állomásozó csapatok mennyiségét is. (Dallek, 126) A gyors kivonulás azonban nem volt opció, mert az amerikai hadvezetés pontosan tisztában volt a déli hadsereg, az ARVN³ katonai potenciáljával és felkészültségével. Tudták, hogy ha egyik pillanatról a másikra kivonulnak, akkor a jól képzett és tapasztalt északi hadsereg a délen tevékenykedő Vietkonggal egyetemben nagyon gyorsan legyőzi az ARVN-t és elfoglalja a déli országrészt, ahogyan azt tették később, 1975-ben. Azonban a fokozatos csapatkivonások és inkább a légi támadásokra való összpontosítás elősegítette azt a folyamatot, hogy az ARVN fokozatosan átvegye a szárazföldi műveleteket. (Dallek, 130-131) Robert H. Johnson *Vietnamization: Can It Work?* című 1970-ben a *Foreign Affairs*-ben megjelent cikkében a vietnamizációs törekvések katonai oldaláról közelíti meg a problémát. Véleménye szerint a vietnamizáció működhet, de csupán annyi haszna van, hogy kivonja az amerikai csapatokat az országból, a

³ Army of the Republic of Vietnam (a dél-vietnámi hadsereg). Érdekes megjegyezni, hogy a déli hadsereg, bár amerikai fegyverekkel és viszonylag korszerű haditechnikával harcolt, számos esetben eredménytelen maradt a tapasztalt északi haderővel szemben.

harcok azonban tovább folytatódnának, mert a kommunisták számára egy gyengén felszerelt dél-vietnámi haderő csábítóbb célpont, mint a felkészült és erős amerikai hadsereg. (Johnson, 635). Ezután négy pontba összeszedve támadja a vietnamizációt, miszerint 1: a koncepció nem hoz politikai megoldást a problémára, így a helyzet Vietnámban megoldatlan marad. 2: a vietnamizáció nem garantálja a teljes amerikai haderő kivonását. Ha a harcok folytatódnak, akkor a valamilyen szintű amerikai szerepvállalás is biztosított. 3: nemzetközi támogatás hiányában az amerikai fél képtelen a teljes katonai szerepvállalást átadni Dél-Vietnámnak. 4: a laoszi és kambodzsai probléma megoldatlan marad. Az ezekben az országokban számottevő mennyiségű északi csapatok és a velük szemben álló amerikaiak ugyanúgy harcolni fognak egymással. (Johnson, 643)

A de Gaulle-lal való tárgyalások után a két harcoló fél próbált ugyan tárgyalni egymással, de ezek már a tervezési fázisban megrekedtek, mert az alapvető érdekek között szakadéknyi űr tátongott. Az amerikai fél nyolc pontban foglalta össze a politikáját. Ezek legfontosabb elemei a tárgyalások minél előbbi újraindítása és a kölcsönös visszavonulás voltak, míg az észak-vietnámiak tíz pontjának legfontosabb eleme Nguyen Van Thieu elmozdítása volt, akit az amerikai vezetés meg akart tartani Dél-Vietnám élén. (Dallek, 128)

Ebben a patthelyzetben született meg 1969. július 25-én a Nixon-doktrína Guam szigetén (nevezik Guam-doktrínának is). Doktrínájában Nixon vázolta azt az elgondolást, hogy az Egyesült Államok továbbra is segít az ázsiai régióban a kommunisták ellen harcolóknak, de nem vívja meg helyettük a háborúkat. Ez fontos pont, mert így beleszötte a vietnamizációs politikát egy alapvető irányelvbe. (Dallek, 144) Melvin Gurtov *Security by Proxy: The Nixon Doctrine and Southeast Asia* címmel megjelent tanulmányában leírja, hogy a Nixon doktrína a vietnámi helyzetet nem oldja, nem oldhatja meg, de a jövőbeni konfliktusok kiküszöbölhetőek általa. (Gurtov, 205) Szót emel továbbá amellett is, hogy Nixon-doktrína semmilyen új megközelítést és koncepciót nem tartalmaz, csupán a metodológiája más. (Gurtov, 233) Earl C. Ravenal *The Nixon Doctrine and our Asian Commitments* című cikkében egy másféle kritikai megközelítésből vizsgálja a doktrínát. Véleménye szerint a doktrína egyetlen világos célja, hogy minimalizálja az amerikai katonai jelenlétet Ázsiában, az ott állomásozó számottevő amerikai jelenlétet helyi csapatokkal váltsa fel, „ázsianizálja” a térséget. (Ravenal, 204) Továbbá leírja, hogy a doktrína egy az 1960-as években felállított katonai alapvetés revideálása. Ez nem más, mint a „2,5-es háború” elve. Ezen elmélet annyit tesz, hogy az USA folyamatosan egy-egy komolyabb háborúra való bevethető haderőt tart fenn Európában és Ázsiában, egyet pedig tartalékban. A Nixon-

doktrína ezt kívánja orvosolni és a „2,5-es háborúból” „1,5-est csinálni”; kivonni az Ázsiában fenntartott haderőt, ezáltal csökkenteni a hadikiadásokat. (Ravenal, 207)

Az augusztusi újabb párizsi tárgyalás szintén eredménytelenséggel zárult (Dallek, 151) és Thieu is aktív katonai részvételt várt az amerikaiaktól, akik helyzete ekkor már kezdett reménytelenné válni, de legalábbis arra, hogy a konfliktust lezárják rövid időn belül. (Dallek, 153) Kissinger ezután nyújtott be egy javaslatot Nixonnak a helyzet megoldására. Szerinte az eddigi politikát fel kell adni, csakúgy, mint a gyors tárgyalásokat és a vietnamizációt és a „madman” elmélet revideálást nyújtotta be, mint megoldást. Fokozni kell a katonai akciókat, de ezzel párhuzamosan a diplomáciai csatornákat is nyitva kell hagyni, valamint hátráttatni kell a vietnamizációt. (Dallek, 154)

Az év végére a teljesen kifulladás katonai akciók, elnémuló diplomáciai csatornák és az otthoni háborúellenes tüntetések voltak jellemzők. Október 15-én az addigi legnagyobb háborúellenes tüntetés zajlott le az országban és ez a kilátástalan helyzetet még tovább fokozta. (Dallek, 161) Így ért véget a kezdeti ténykedések szempontjából legfontosabb 1969-es esztendő, mely legalább annyira fontos volt, mint a megoldásokat nyújtó 1972-es.

Az 1970-es és 1971-es év teljes egészére az általános patthelyzet volt a jellemző. Folytatódtak a tárgyalások, amelyeken már Le Duc Tho is részt vett. (Dallek, 184) Az északiak az 1969-es amerikai sikertelenséget kihasználva az erő pozíciójából tárgyaltak. A diplomáciai csatornákat nyitva tartották, de semmilyen békeajánlatot nem fogadtak el. Nixon életrajzában is fásultságról és kilátástalanságról emlékezik meg, és ebben az évben élte meg elnöksége egyik mélypontját is, ahogy saját maga fogalmaz. Nem látott kiutat a patthelyzetből és a folyamatos diplomáciai kudarcok és katonai sikertelenségek teljesen elkeserítették. Ebben az időben kezdett ráeszmélni, hogy be kell vonni egy harmadik felet is a tárgyalásokba. 1970. során történt meg a kambodzsai puccs is, amely nagyban sértette az amerikai érdekeket, mert több északi támadás is érkezett az ország területéről, így fokozódtak a Kambodzsza elleni bombatámadások, amelyek egyelőre nem hoztak számottevő áttörést. (Dallek, 191) Az év szeptember 7-én újabb tárgyalásra került sor eredménytelenül. (Nixon 1978, 468)

Az 1971-es évet is többen, köztük Richard Nixon is egy újabb mélypontként tartják számon. (Nixon 1978, 497) Ebben az évben fokozódott a patthelyzet, de már felcsillant annak a reménye, hogy külső segítséggel lezárható a konfliktus és az év nagy részében a kínai és szovjet utak előkészítése volt a fő irányvonal az amerikai külpolitikában. (Dallek, 264-266, 269) Ebben az évben került sor William Calley hadnagy perére is, aki 1968-ban parancsot adott a My Lai nevű falu lakóinak lemészárlására (Toperczer, 39) és ez tovább fokozta az amerikai közvélemény háborúellenességét. Kissinger májusban találkozott újból az észak-

vietnámi tárgyalópartnerekkel, amely találkozó során egy hét pontból álló tervezetet nyújtott be. (Dallek, 307-308) Júliusban egy újabb találkozón felajánlotta az északiaknak, hogy nem kell Dél-Vietnámból kivonulniuk, de a kambodzsai és laoszi erősségeiket fel kell adniuk. Az északi fél szándékai időhúzó jellegűek voltak, Le Duc Tho részt sem vett a tárgyaláson (Szulc, 32-33), de ahhoz ragaszkodtak, hogy Thieu kormánya mondjon le. (Dallek, 317-320) A tárgyalások ismét megrekedtek, de ekkor már az amerikai fél a kínaiakkal való kapcsolatfelvételre és a szovjetekkel való SALT tárgyalásokra összpontosított, amelyeket Kissinger titkos útjain készítettek elő. Itt már nyomon követhető az az elgondolás, hogy a konfliktus lezárására egyetlen megoldás létezik, mégpedig bevonni a szovjeteket a kínaiakkal egyetemben.

3. A katonai lépések

A diplomáciai lépések mellett elengedhetetlen megvizsgálni az ezekkel párhuzamosan folyó katonai lépéseket is. Amint az a következő fejezetből kiderül, az amerikai hadvezetés ebben az időben már nem igazán tudott döntő, a háború végleges kimenetelét megfordító katonai akciót végrehajtani. Ez betudható annak, hogy amerikai részről a szárazföldi hadműveletek 1969-re végleg véget értek, és a vietnamizáció következményeképpen az ARVN-nek kellett volna ezeket átvállalni. Azonban a déli hadsereg nem volt felkészülve a tapasztalt északiakkal szemben.

Lyndon Johnson elnöksége utolsó hónapjaiban beszüntette Észak-Vietnám bombázását és Hanoi, illetve Haiphong (a két stratégiai terület) bombázását is ellenezte. (Kaiser, 210) Tette mindezt azért, hogy egy jobb kiinduló pozícióból tárgyaljon az északiakkal. Ám, ahogy azt láttuk, e tárgyalások eredménytelenül zárultak és Richard Nixon ezt a ponthelyzetet vette át elődjétől. Az 1969-es év, csakúgy, mint a diplomáciai, a katonai lépések szempontjából is rendkívül fontos év volt. Ebben az évben, a vietnamizáció mellett, több olyan katonai elképzelés is testet öltött, amely drasztikus következményeket vont volna maga után, és teljesen ellehetetlenítette volna a magasabb szintű tárgyalásokat.

Az 1969-es év eleji diplomáciai sikertelenségek miatt az amerikaiak újraindították a Johnson által leállított bombázásokat is. Ezek főleg utak, közlekedési csomópontok ellen irányultak és amerikai részről szinte csak légitámadások voltak. A vietnamizációs törekvések fényében a szárazföldi hadmozdulatokat főleg az ARVN végezte. Ahogy az előző fejezetben említettem, az amerikaiak előálltak a „madman” elmélettel is. Az igen kockázatos elmélet katonai lépései még akár nukleáris fegyverek bevetéséről is említést tettek. Nixon ezt az igen csak megkérdőjelezhető katonai elképzelést elődjétől, Eisenhower-től vette át, aki a koreai konfliktus megoldását az atomfegyverek bevetésében remélte. Nixon hasonló terve azonban már a kezdetektől fogva hibás volt, mert míg Eisenhower elnöksége alatt az Egyesült Államok nukleáris monopolhelyzetben volt, Nixon elnöksége alatt már a szovjetek és a kínaiak is rendelkeztek hasonló fegyverekkel. (Hersh, 52) Véleményem szerint, ha ezt a nukleáris támadást az USA megkísérli, azzal nemcsak kilátástalan helyzetet teremtett volna saját magának, de egy világméretű nukleáris konfliktusba is sodorhatta volna a világot. Ezen következményt a hadvezetés is számon tartotta, ezért februártól inkább konvencionális fegyverekkel végrehajtott támadásokat hajtottak végre az északi fél állásai ellen.

Mindezek után az amerikai vezetés felismerte, hogy a délen harcoló Vietkong jelentős katonai támogatást kap az északi féltől Kambodzsán keresztül. Észak-vietnámi

utánpótlásbázisok és katonai erősségek ugyan már működtek az országban korábban is a háború előtt, de ez úgy tűnik, elkerülte az amerikaiak figyelmét. Így március közepén támadást intéztek Kambodzsa ellen, ám ezt a támadást a lehető legnagyobb titokban kívánták tartani. A titoktartás olyan magas szintű volt, hogy a bombázógépek legénysége a levegőbe emelkedésig nem tudta, hogy a céljuk tulajdonképpen Kambodzsa. Itt elsődleges célpont volt az északiak déli akcióit koordináló parancsnokság, a COSVN⁴. (Hersh, 54-55) Az első támadás azonban sikertelenül zárult, de az elkövetkező évek során az amerikai légierő B-52-es bombázógépei folyamatosan támadták Kambodzsát. Természetesen a lehető legnagyobb titokban. (Hersh, 64)

Seymour Hersh könyvében részletesen értekezik arról, hogy az amerikai hadvezetés nem tudott a katonai fronton döntő sikert elérni. Ez főként az északiak szívós kitartása miatt történhetett meg, másrészt az ARVN felkészületlensége miatt. A sikertelenségek miatt a Nixon vezetés újból egy meglehetősen agresszív és elkeseredett akciótervet készített. Ez volt nyár elején a „Götterdämmerung-terv”. (Hersh, 118) Ez a terv Nixon és Kissinger „közös gyermeke”, egy minden eddiginél kegyetlenebb és hevesebb, légi és szárazföldi támadásokkal kombinált katonai akció terve volt. Természetesen az Észak-Vietnámra mért döntő támadás mellett a kambodzsai akciók is folytatódtak volna a vietnamizációval egyetemben. Ennek a katonai akciónak fontos részét képezte az úgynevezett „duck hook” művelet (Hersh, 120), melyet július 20-án terjesztett Nixon elé Kissinger, Nixon kabinetfőnöke, Al Haig, és egy meg nem nevezett tengerésztiszt. A „duck hook” főleg Észak-Vietnám ellen irányult volna, egy rendkívül masszív támadás keretében, melynek célpontjai utak, közlekedési csomópontok, vasútvonalak, gátak, szovjet-kínai utánpótlási vonalak, a Ho Shi Minh ösvény, Hanoi és a legfontosabb kikötő, Haiphong ellen földi, légi és taktikai nukleáris támadásokkal kombinálva. A rendkívül merész tervet azonban végül elvetették és a helyébe a Nixon-doktrína lépett és a fokozatos csapatkivonások. (Hersh, 121-122) A kambodzsai bombázások azonban folytatódtak és megkapták a „Menu” kódnevet, amely részei a „Breakfast”, „Lunch”, „Dinner”, stb. a napszakokhoz köthető bombatámadásokat jelölték. (Dallek, 121)

Szeptember és október során azonban az amerikaiak arra a következtetésre jutottak, hogy előnyükre válhat, ha kiszivároztatják egyes katonai akcióik tervezeteit és erőt demonstrálnak a szovjetek felé, amely akár pozitívan is befolyásolhatja a tárgyalások menetét. Első lépésben kiszivárogtatták a „duck hook” műveletet az észak-vietnámiaknak, majd októberben egy hadgyakorlat során felvonultatták csaknem a teljes, a Stratégiai Légi

⁴ Central Office for South Vietnam. Ez a műveleti központ koordinálta a Vietkong tevékenységét a déli országgrészben, kiiktatása ennek fényében életbevágóan fontos volt.

Parancsnokság kötelékében szolgáló hadászati bombázójukat. (Hersh, 124) Természetesen egyik akció sem eredményezett előrelépést és így az év további részében, a diplomáciaihoz hasonló patthelyzet állt be.

A következő két év során Vietnám területén masszív katonai akció nem történt, és a kambodzsai és laoszi akciók is szórványossá váltak. A Nixon-kabinet felismerte már ekkor azt, hogy a katonai lépések nem fogják megfordítani a tárgyalások menetét és főleg a háború vietnamizálására koncentráltak. (Hersh, 192) Április 30-án egy nagyobb szabású ARVN támadás indult meg a kambodzsai kommunista célpontok ellen, természetesen amerikai légi támogatással. A támadás a heves védelem miatt kudarcot vallott. (Hersh, 192) Május 26-án teljes eredménytelenséggel zárultak le a „Menu” bombázások, amelyekről 1972-ig nem tudott az amerikai Kongresszus. A hivatalos jelentések szerint a Kambodzsára hullott bombák dél-vietnámi kommunista célpontokat sújtottak. (Hersh, 200) A „Menu” bombázások végeztével a Kambodzsában állomásozó észak-vietnámi erők megerősítették az állásaikat és az évben ezután már nem történt számottevő katonai akció.

Azonban 1971. legelején a vietnamizációs politika eredményeképp a déli hadsereg egy merész lépésre szánta el magát. Mégpedig arra, hogy a Laoszban futó Ho Shi Minh ösvényt végleg kikapcsolják a háborúból. Ez az utánpótlásvonal ekkor már évek óta segítette a déli Vietkongot és a kikapcsolására tett lépések teljes eredménytelenséggel zárultak. Nixon úgy vélekedett, hogy a vietnamizáció miatt az ARVN már elég erős ahhoz, hogy elementáris erejű katonai támadást indítson, így 1971. február 8-án megindult a Lam Son 719 névre keresztelt hadművelet a Ho Shi Minh ösvény ellen. Seymour Hersh véleménye szerint a katasztrofális kimenetel borítékolható volt, mivel a déli hadsereg teljesen felkészületlenül rontott neki a kommunista védvonalnak és rendkívül nagy veszteségeket szenvedett tapasztalatlanságából kifolyólag. (Hersh, 307-313) Ezután a vereség után már egyik amerikai tisztviselő sem nyilatkozott úgy, hogy a vietnamizáció egy gördülékeny, egyszerű folyamat, ám a terv kudarcát nem voltak hajlandók elismerni. Az év további részében a patthelyzet volt a legjellemzőbb; ezen csak az év második felétől újrainduló bombázások változtattak. (Hersh, 442-443) Richard Nixon életrajzi könyvében meglehetősen kevészer idézi fel a katonai akciókat; érezhető, hogy a folyamatos kudarcok és a patthelyzet számára sem volt egy elfogadható tényállás.

A katonai akciók tehát 1969. és 1971. között látványosan sikertelenek voltak. Az amerikaiak szemében a vietnamizáció lassan kudarccá kezdett átváltozni, de ahogy majd azt a végső válaszokat megadó fejezetből látni lehet, a kombinált és diplomáciához igazított

katonai akciók az 1972-es év során már elérték azt a céljukat, hogy az észak-vietnámi fél elfogadta, ha legalábbis részben, az amerikai fél által diktált feltételeket.

4. 1972: Az áttörés éve

Az 1972-es év minden szempontból az áttörés éve volt. Az amerikai külpolitika ekkor valósította meg a bravúros háromszög diplomáciát, és ebben az évben került sor az áttörésre is a vietnámi konfliktusban. Erre az évre kristályosodott ki az a felismerés, hogy a konfliktus lezárásának egyetlen útja, ha Richard Nixon és kormánya bevonja a két kommunista hatalmat is a tárgyalásokba; Kínán keresztül megkörményezi a Szovjetuniót és a Szovjetunión keresztül a vietnámi felet. A fejezet megírásában nagyrészt Richard Nixon emlékirataira támaszkodtam, mert az amerikai elnök tökéletes precizitással vezeti le ezt a bonyolult diplomáciai folyamatot.

Azonban mielőtt rátérnék az események pontos bemutatására, érdemes szólni arról a tényről, hogy a Nixon kabinet már 1969-től kezdve próbálta a két kommunista országon keresztül lezárni a konfliktust. Jóllehet, ekkor még nem az a tudatos politika vezette tetteiket, mint 1971-ben és 1972-ben, de látható, hogy a háború lezáráshoz létfontosságú háromszöges diplomácia ebben az időszakban kezdett formát ölteni. Raymond L. Garthoff *Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan* című munkájában levezeti az 1972-es évhez vezető előzetes tárgyalásokat. Leírja, hogy Nixon és Kissinger már 1969 áprilisában tárgyaltak Dobrinyinnel arról, hogy a Szovjetuniót be kell vonni a tárgyalássorozatokba, (Garthoff, 250) valamint arról, hogy egy esetleges enyhülési folyamatnak mindenképpen gátat vet a vietnámi háború. Nixon e kapcsán Kissinger-t idézi életrajzában, miszerint „A settlement in Vietnam was the key to everything” (Nixon 1978, 391). Dobrinyin azonban amellet kardoskodott, hogy országának vajmi kevés beleszólása van az észak-vietnámi politikába, de megígérte, hogy lépéseket tesz az ügy előremozdításának érdekében. (Garthoff, 251) Ezzel párhuzamosan a kínai csatorna, a későbbi Vietnámot érintő ügyek tekintetében, felettébb aktív volt az 1970-es évben. Miután a kínaiak számára világossá vált, hogy az Egyesült Államok legfőbb célja befejezni egy háborút és nem egy újat kezdeni, maga Mao Ce-tung szólította fel az észak-vietnámi küldöttet 1971 novemberében, hogy fogadjanak el egy kompromisszumos békeajánlatot. Kérése természetesen süket fülekre talált. (Garthoff, 255)

Az 1972-es év egy újabb, januári párizsi tárgyalással kezdődött, ahol a felek bemutatták egymásnak amerikai oldalról nyolc, vietnámi oldalról hét pontból álló béketervezetüket. A tárgyalások újfent eredménytelenül zárultak, de ekkor az amerikai kormány már a küszöbön álló kínai útra koncentrált (Nixon 1978, 585), emellett Nixon január 25-én a nyilvánosság elé tárta, hogy 1969 óta folytat tárgyalásokat Észak-Vietnámmal. (Nixon 1974, 100-106) Február 17-én Nixon elutazott Kínába, és ezzel egy két évtizedre visszanyúló

„diplomáciai blokádot” oldott fel. Tervei közt szerepelt Vietnámról is szót ejteni, míg Mao Ce-tunggal és Csou En-lajjal tárgyal. (Nixon 1978, 561-562) Nixon vázolta a kínai vezetőknek a programját, miszerint, ha Észak-Vietnám elfogadja a fegyverszüneti feltételeket és visszajuttatja a hadifoglyokat, az Egyesült Államok hat hónapon belül kivonul Vietnámból. Csou véleménye a helyzetről az volt, hogy minél később vonják ki magukat a konfliktusból, annál nehezebb dolguk lesz. (Nixon 1978, 568-569) A tárgyalások során a háborúról kapcsolatban nem született számottevő előrelépés, mivel a kínaiak inkább a Sanghaj-kommünikére összpontosítottak (Kissinger 2011, 265), amelyben ugyan szerepelt, hogy támogatják Észak-Vietnámot, míg az USA Dél-Vietnámot, főleg a tajvani helyzetről és az „egy Kína elvéről” szólt. (Kissinger 2011, 270-271) Csou En-laj kijelentette, hogy a vietnámi kérdésnek ezeken a tárgyalásokon helye nincs. Nixon úgy érvelt, hogy a szovjetek érdeke a háború és a lezárása is és Kína kedvezőbb helyzetbe kerül, ha segít a konfliktus lezárásában. (Nixon 1978, 576) Az előző évben az szovjetek értesültek Nixon kínai útjáról és újra aktivizálták a szunnyadó diplomáciai vonalat és meghívták Nixont, hogy menjen Moszkvába tárgyalni, ugyanis úgy gondolták, hogy a stabilitás megbomlana, ha az USA Kínával kötne szorosabb kapcsolatokat. A kínai fél azonban kijelentette, hogy a vietnámi kérdéssel nem hajlandóak foglalkozni.

Nixon tehát csalódottan távozott Pekingből. A kínai fél elzárkózott a vietnámi probléma megoldásától. Észak-Vietnám azonban nemsokára támadásba lendült. Még 1971 októberében az amerikai kormányzat felajánlotta az északi félnek a teljes visszavonulást és azt, hogy Nguyen Van Thieu elfogadja, hogy egy nemzetközi bizottság felügyelje majd a választásokat, ám az északiak részéről erre elutasító válasz jött (Nixon 1978, 584-585), így az Észak-Vietnámot célzó bombázások újraindultak. 1972 januárjában az újbóli diplomáciai kudarc után Nixon bejelentette, hogy már 1969 óta folynak titkos tárgyalások Észak-Vietnámmal (Szulc, 33-34), illetve egy levelet írt Leonyid Brezsnyevnek, miszerint az amerikai vezetés tudatában van annak, hogy az északiak katonai sikereinek a titka a számottevő szovjet támogatás. (Nixon 1978, 586) Március 30-án a kommunista hadsereg egy addiginál sokkal hevesebb és összehangoltabb támadást indított a demilitarizált övezet felől, amelyre az amerikai fél heves légi és tengeri támadással válaszolt. (Nixon 1978, 587) Láthatjuk tehát, hogy az északi fél az év e szakában még igen heves és elutasító módon áll a békéhez, legyen az diplomáciai vagy katonai vonulat. Nixon azonban, saját leírása szerint bizakodóbb volt. Véleménye szerint a támadás azért ilyen elkeseredett, mert a vietnamizáció igenis működik és az északi fél ezt mindenáron hátráltatni akarja. Később, egy Dobrinyinnel folytatott tárgyalás során a szovjet nagykövet azt tanácsolta Nixonnak, hogy küldje Kissinger-

t Moszkvába még az újabban áprilisra kitűzött amerikai-észak-vietnámi tárgyalás előtt, mert úgy egy erősebb pozícióból tárgyalhatnának. Véleményem szerint itt már látható Dobrinyin kijelentéséből, hogy a szovjet fél is saját magát látta a legfontosabb tényezőnek a konfliktus lezárásában és hajlandó volt ebben segíteni Amerikának, annak fejében, hogy azok ne közeledjenek túlságosan Kínához. Ezzel párhuzamosan növekedett a katonai nyomás Észak-Vietnámra. Az április 24-re kitűzött újabb tárgyalást az északiak 15-én lemondták, amire az amerikai fél a „Freedom Porch Bravo” nevű hadművelettel válaszolt, amely Hanoi és Haiphong ellen irányult, ahol sajnálatos módon négy orosz hajót is bombatámadás ért. (Nixon 1978, 590-591) Nixon amellet, hogy kitartott az álláspontja mellett, miszerint a heves katonai támadás a célravezető, tartott tőle, hogy az oroszok visszalépnek csúcstalálkozótól. Kissinger ennek fényében utazott el Moszkvába, ahol a Brezsnyevvel folytatott tárgyalásai során azt a választ kapta, hogy az oroszok nem támogatják már olyan mértékben az északi felet, ami nyilvánvaló csúsztatás volt, és Brezsnyev azzal érvelt, hogy a vietnámiak már nem szorulnak szovjet támogatásra. (Nixon 1978, 592) A május másodiki tárgyalások az észak-vietnámi fél arroganciája miatt újból eredménytelenek maradtak, amire már a szokásos heves amerikai bombázás volt a válasz. (Nixon 1978, 594-595) A Nixon-stáb tartott tőle, hogy ez veszélyeztetheti a közelgő tárgyalásokat, de úgy döntöttek, hogy folytatják a támadásokat, mert ebben látták az egyetlen kiutat. Egy televíziós beszédben Nixon a bombázások mellett érvelt, és amikor nem jött ellenző válasz az oroszoktól, úgy vélte, hogy a tárgyalásokat mégis megtartják. (Nixon 1978, 605)

Nixon, Kissinger és az amerikai delegátus május 22-én érkezett meg a Szovjetunióba, ahol Nixon alelnöki minőségben már járt egyszer az ötvenes években. A tárgyalások fő programpontja a nukleáris fegyverek korlátozásáról szóló SALT egyezmény volt, de Nixon amellet kardoskodott, hogy a vietnámi helyzetről is muszáj tárgyalni. Erre egy igen személyes hangvételű, Moszkva melletti dácában megtartott értekezlet során került sor. Nixonon, Brezsnyeven, Alexander Kosziginen és Nyikolaj Podgornijon kívül csak néhány tolmács tartózkodott a teremben, amikor a szovjet vezetők „nekiestek” Nixonnak és az általa folytatott Vietnám-politikának. Elsősorban Thieu személyét kritizálták, de szó esett a lakosság elleni légibombázásokról is. Nixon hideg fejjel hallgatta a politikája ellen felhozott érveket és a végén annyit közölt a szovjet vezetőkkel, hogy amíg Észak-Vietnám szovjet fegyverekkel harcol, addig szükség van a bombázásokra. Látogatásának utolsó napjai egyikén Brezsnyev felajánlotta az amerikai elnöknek, hogy tisztviselőt küld Észak-Vietnámba a konfliktus

megoldásának érdekében⁵. (Nixon 1978, 613-617) Leonyid Brezsnyev ezután, ahogyan azt Nixonnak ígérte, Nyikolaj Podgornij személyében június 15-én követet küldött Hanoiba a probléma megoldása érdekében. (Szulc, 43-44) Fontos megjegyezni, hogy a szovjet fél ekkor már tudatában volt Nixon kínai diplomáciai sikerének, és mivel a kényes erőegyensúlyt meg kívánták tartani, felajánlották az amerikai félnek, hogy segítenek a konfliktus lezárásában. Podgornij egy hónappal később valóban elutazott Hanoiba, de arról, hogy ott milyen eredményre jutott, meglehetősen kevés információ áll rendelkezésünkre. Garthoff könyvében leírja, hogy Nixon is és Kissinger is mellőzik ezt a momentumot beszámolóikból, de az bizonyos, hogy Podgornij az amerikaiak tervezetét vitte el Hanoiba, amely az északi fél kívánalmainak bizonyos szintű elfogadásából, katonai és politikai megegyezésekből és egy koalíciós kormányra tett javaslatból állt. (Garthoff, 258) A Kína-USA-Szovjetunió háromszög mellett, amelyet mindhárom fél igyekezett fenntartani, párhuzamosan működött egy másik háromszög alapú diplomácia is. Ez egy USA-Észak-Vietnám-Szovjetunió volt, amelyben az amerikai cél a háború lezárása, a szovjet a kényes egyensúly megtartása, az észak-vietnámi pedig a háború számukra kedvező befejezése volt.

Nixon tehát elérte a célját; a szovjetek a jobb kapcsolatok fejében mozgósították embereiket, hogy a béke ügyében tárgyaljanak a vietnámiakkal. A kínaiakkal való tárgyalássorozat sem volt teljesen haszontalan, mert azt követően olyan megállapodások születtek, amelyek azt sugallták a Szovjetunió felé, hogy a vietnámi konfliktus lesz a döntő tényező az amerikaiak feléjük vagy Kínához való közeledésében. A háromszöges diplomácia tehát gőzerővel működött. (Landon, 212)

A diplomáciai csatornák a nyári hónapokra elnémultak és a Nixon-stáb az új választásokra készült. Ezek a csatornák azonban augusztusban újra megnyíltak és szeptember végén az északi fél egy tíz pontból álló békejavaslatot tárt az amerikai kormányzat elé. Ennek a feltételeit azonban az amerikaiak elfogadhatatlannak tartották (Nixon 1978, 689), mire október 8-án egy újabb párizsi tárgyalás során már kedvezőbb javaslatokat nyújtottak be. Ez a tárgyalás volt az igazi áttörés a béke felé, mert a vietnámiak itt már az amerikai fél által régóta várt javaslatokkal álltak elő. Ezek név szerint: tűzszünet, kivonulás Dél-Vietnámból, hadifoglyok hazaengedése és egy koalíciós kormányra⁶ tett javaslat. (Nixon 1978, 691-692) Láthatjuk, hogy az orosz diplomáciai nyomás működött, mert az eddig makacsul kitartó és

⁵ Érdemes megjegyezni, hogy Kissinger 1971-es előkészítő tárgyalásai után Brezsnyev Hanoiba küldött egy Konsztantyin Katusin nevű tisztviselőt, hogy kieszközölje a béketárgyalásokat, de az észak-vietnámiak nem voltak hajlandók feladni az alapvető stratégiájukat a konfliktust illetően. (Garthoff, 258)

⁶ National Council of Reconciliation and Concord – a koalíciós kormányzat hivatalos, angol nyelvű megnevezése.

határozott északi vezetés hirtelen egy elfogadható béketervet nyújtott be. Nixon elfogadta a feltételeket, de kisebb változásokkal: a bombázások csökkentett intenzitással ugyan, de folytatódnak és laoszi és kambodzsai bázisaikat is fel kell adniuk az északiaknak. (Nixon 1978, 695) Mivel Észak-Vietnám még a választások előtt le akarta zárni a tárgyalásokat, ezért belementek a változtatásokba, amelyet október 21-én írtak alá. Ezután, mivel már küszöbön állt az amerikai csapatkivonás, egy masszív légi hadművelet keretében felszerelést szállítottak a déli félnek és Thieu-vel is tárgyaltak az ügyben, aki azonban három fontos pontot elfogadhatatlannak tartott. (Nixon 1978, 697-698) Ezek a demilitarizált zónára, a koalíciós kormányra és az északi csapatok déli jelenlétére vonatkoztak, de igen heves tárgyalások során sikerült Thieu-t meggyőzni arról, hogy a béke már küszöbön áll. November 30-ára véget ér az amerikai csapatkivonás is. Ennek ellenére a december 13-án sorra kerülő újabb párizsi tárgyalások berekedtek, amikor Kissinger Le Duc Tho elé tárta a Thieu által benyújtott hatvankilenc módosítást, amelyet az északi fél természetesen nem fogadott el (Nixon 1978, 729). December 18-án elkezdődött a „Linebacker” bombázó hadművelet, amely azután egy héttel később végleg megtörte az észak-vietnámiakat, akik január 11-én Párizsban elfogadták a tűzszüneti feltételeket, amely január 27-én lépett életbe (Nixon 1978, 757) Mindezek után megkezdődött az amerikai haderő teljes körű kivonása Vietnámból és véget ért az egyik legkritikusabb periódusa az Egyesült Államok 20. századi történelmének. Azonban a vietnámi konfliktus és annak lezárása a Szovjetunió számára is rengeteg tanulsággal zárult; melyet később az afganisztáni konfliktus során próbáltak alkalmazni. (Zimmerman and Axelrod 1981, 1-2)

Konklúzió

Amint azt az eddigiekből láthattuk, a vietnámi háború lezárása egy rendkívül összetett diplomáciai folyamat volt, amely ugyan nem azonnal, de sikerrel járt. Látható, hogy Richard Nixon elnökké választása után teljes gőzzel a diplomáciai és katonai megoldásokra helyezte a hangsúlyt. Az egyik legmeghatározóbb lépés természetesen Henry Kissinger alkalmazása volt. A külpolitikai szakember segítsége és felkészültsége révén a Nixon-kabinet fontos elemévé vált. Kissinger tárgyalt az észak-vietnámi féllel számtalanszor és ő készítette elő az aztán megoldást hozó kínai és szovjet utakat is. Nixon emellett elindította a vietnamizációs politikát, amely ugyan nem hozott teljes sikert, de abban megkérdőjelezhetetlenül fontos volt, hogy a háborúból kivonja országát. A részleteiben tárgyalt négy esztendő közül egyértelműen az 1969-es és 1972-es évek voltak a legfontosabbak. 1969-re állt össze Nixon Vietnámpolitikája, az északi féllel szembeni kompromisszummentes politika, amely magában sajnos nem vezetett megoldásra. Ebben az évben született meg a Nixon-doktrína is, amely a vietnamizációval párhuzamosan működött, ám azon jóval túlmutatott, ugyanis mentesítette a jövőbeni amerikai vezetést, hogy egy olyan hibába essen, mint amilyen a vietnámi háború is volt (kérdés ugyan, hogy a közelmúlt két fontos amerikai konfliktusa ebbe beletartozik-e?).

Ha párhuzamba állítjuk a diplomáciai és katonai lépéseket, rögtön látjuk, hogy az előbbi jóval gördülékenyebben ment, mint az utóbbi. A katonai hadműveletek 1968-ra csaknem teljesen leálltak és 1969-től a vietnamizáció miatt már a déli fél feladatai közé tartoztak. Ennek ellenére az is látható, hogy a helyzet orvoslására megszületett katonai akciók egytől-egyig sikertelenek voltak. Ez részben a kapkodás, részben az ARVN csapatok felkészületlensége, részben a rendkívül összehangolt és ütőképes kommunista haderő miatt történhetett meg. A diplomáciai fronton, ha nem is hasonló, de számottevő volt az észak-vietnámiak kitartása. Ekkor még teljesen maguk mögött tudták a Szovjetuniót és az erőpozíciójából tárgyaltak megalkuvás nélkül. A legfontosabb kitételüket, Thieu elnök eltávolítását azonban nem érték el még 1972-ben sem. Az 1970-es és 1971-es év mindkét szempontból patthelyzeteket szült és Richard Nixon saját bevallása szerint is ezen évek voltak elnökségének mélypontjai.

Ám 1971-től megnyíltak azok a diplomáciai csatornák, amelyek lehetővé tették a háború lezárását külső fél részvételével. Erre a fontos elemre időközben jött rá az amerikai vezetés és rendkívüli eredménnyel kapcsolta össze a háromszög diplomáciával. Ezen összetett diplomáciai folyamat részeként Nixon ellátogatott Kínába, ahol azonban nem került sor számottevő változásra, de a Szovjetunió féltve ázsiai érdekeit és a világ erőegyensúlyát,

hajlandó volt belemenni abba, hogy fogadja az amerikai elnököt és a SALT tárgyalások mellékpontjaként a Vietnám-kérdést is megtárgyalják.

Ezen események után az események láthatóan felgyorsultak és Richard Nixon újraválasztása előtt sikerült egy mindkét fél által elfogadhatónak tartott békeindítványt megfogalmazni, amely kis késéssel, de 1973. január 27-ére véget vetett az akkor már nyolc éve folyamatosan folyó harcoknak és az Egyesült Államok modern kori történelme egyik legsötétebb mélypontjának.

Felhasznált irodalom:

Dallek, Robert. 2007. *Nixon and Kissinger: Partners In Power*. New York, N.Y.: HarperCollins.

Hersch, Seymour. 1983. *The price of power: Kissinger in the Nixon White House*. New York: Summit Books.

Gartner, Scott Sigmund. 1998. „Differing Evaluations of Vietnamization”. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 29, No. 2., The MIT Press: pp. 243-262.

Gurtov, Melvin. 1974. „Security by Proxy: The Nixon Doctrine and Southeast Asia”. Mark W. Zacher ed. és R. Stephen Milne ed. *Conflict and Stability in Southeast Asia*. Garden City, N.Y.: Anchor Press: pp. 203-236.

Johnson, Robert H. 1970. „Vietnamization: Can It Work?”. *Foreign Affairs* Vol. 48. No. 4.: pp. 629-647.

Kissinger, Henry, 1969. „The Viet Nam Negotiations”. *Foregin Affairs* Vol. 47. No. 15.: pp. 212-234.

Kissinger, Henry. 2011. *On China*. New York, N.Y.: Penguin Group (USA) Inc.

Kaiser, David E. 1980. „Vietnam: Was the System the Solution?”. *International Security* Vol. 4. No. 4., The MIT Press: pp. 199-218.

Landon, Kenneth P. 1974. „The impact of the Sino-American Détente on the Indochina Conflict”. Gene T. Hsiao ed. *Sino-American Détente and its Policy Implications*. New York: Praeger: pp. 207-225.

Nixon, Richard Milhous. 1967. „Asia After Viet Nam”. *Foreign Affairs*. Vol. 46. No. 1.: pp. 111-125.

Nixon, Richard Milhous. 1974. *Public papers of the Presidents of the United States, Richard Nixon: containing the public messages, speeches, and statements of the President, 1969 to August 9, 1974*. Office of the Federal Register, National Archives and Records Service, General Services Administration. Washington U.S. G.P.O.

Nixon, Richard Milhous. 1978. *The memoirs of Richard Nixon*. New York, N.Y.: Filmways Company Publishers.

Ravenal, Earl C. 1971. „The Nixon Doctrine and Our Asian Commitments”. *Foreign Affairs* Vol. 49, No. 2. New York, NY: pp. 201-217

Szulc, Tad. 1974. „How Kissinger Did It: Behind the Vietnam Cease-Fire Agreement”. *Foreign Policy* No. 15., Washington Post, Newsweek Interactive: pp. 21-69.

Toperczer István, dr. 1999. „Sárkányszárnyakon III.” *Top Gun*. Budapest: Ferenczy Lapkiadó: pp. 37-41.

Zimmerman, William and Axelrod, Robert. 1981. „The Lessons of Vietnam and Soviet Foreign Policy”. *World Politics* Vol. 34, No. 1., Cambridge University Press: pp. 1-24.

További irodalom:

Fischer Ferenc. 1992. *A megosztott világ: A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai*. Budapest. pp 259-297.

Gaddis, John Lewis. 2001. *Most már tudjuk: A hidegháború történetének újraértékelése*. Budapest: Európa Könyvkiadó: pp 355-415.

Magyarics Tamás. 2000. *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó: pp. 301-345.